

УДК 657

Здреник В.С.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету*

ПРИНЦИПИ ТА ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ОПЕРАЦІЙ З ФІНАНСОВИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

У статті з'ясовано, що ефективна робота суб'єктів господарювання в сучасних умовах багато в чому залежить від правильно організованої системи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями. У зв'язку з цим визначено основні принципи побудови системи внутрішнього контролю: принцип безперервності, принцип своєчасного повідомлення про відхилення, принцип системності, принцип дозволу та погодження. Розглянуто основні елементи, які складають систему внутрішнього контролю, а саме: документальне, кадрове, технічне та методичне забезпечення, розглянуто їх застосування щодо операцій з фінансовими інвестиціями.

Ключові слова: фінансові інвестиції, внутрішній контроль, принципи, елементи, забезпечення, організація.

Здреник В.С. ПРИНЦИПЫ И ЭЛЕМЕНТЫ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ ОПЕРАЦИЙ С ФИНАНСОВЫМИ ИНВЕСТИЦИЯМИ

В статье установлено, что эффективная работа субъектов хозяйствования в современных условиях во многом зависит от правильно организованной системы внутреннего контроля операций с финансовыми инвестициями. В связи с этим определены основные принципы построения системы внутреннего контроля: принцип непрерывности, принцип своевременного уведомления об отклонении, принцип системности, принцип разрешения и согласования. Рассмотрены основные элементы, которые составляют систему внутреннего контроля, а именно: документальное, кадровое, техническое и методическое обеспечение, рассмотрено их применение в отношении операций с финансовыми инвестициями.

Ключевые слова: финансовые инвестиции, внутренний контроль, принципы, элементы, обеспечение, организация.

Zdrenyk V.S. PRINCIPLES AND ELEMENTS BY INTERNAL CONTROLS OF FINANCIAL INVESTMENTS

The study found that the effective operation of entities under current conditions largely depends on a properly organized system of internal control operations with financial investments. In this regard, among the basic principles of internal control there are the principle of continuity, the principle of timely notice of rejection, the principle of consistency as well as the principle of permission and approval. Also, the basic elements that make up the system of internal control have been considered. They are documentary, personnel, technical and methodological support, their application to transactions with financial investments have been studied.

Keywords: financial investment, internal control, principles, elements, organization.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки та жорсткої конкуренції суб'єкти господарювання прагнуть до максимального використання усіх важелів економічного зростання. Одним із таких важелів є фінансове інвестування. Його використання на практиці частіше позиціонується як операції з фінансовими інвестиціями та пов'язане з низкою проблемних аспектів, які вимагають постійного контролю. Особливо посилюється потреба в здійсненні внутрішнього контролю, оскільки останній не прив'язаний до нормативних строків проведення та характеризується високою гнучкістю в просторі й часі. Наявність підприємств з різною формою власності також активізує процеси його розвитку, оскільки створюються передумови для появи нових видів порушень. Система внутрішнього контролю, особливо щодо фінансових інвестицій, покликана забезпечувати впевненість в тому, що цілі, які ставить керівництво, досягаються, а тому виступає важливим важелем, спрямованим на підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Окрім цього, створюються передумови для удосконалення управління підприємством в цілому, оскільки є об'єктивна умова підвищення якості, достовірності та точності інформації, на базі якої приймаються рішення. Цьому сприяє використання прийомів і способів внутрішнього контролю, які у сукупності складають основу інформаційного забезпечення управління та базуються на відповідних принципах. В умовах динамічного розвитку і нестабільності економічних показників останні часто перебувають у стані трансформації та вимагають ідентифікації сутнісних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації внутрішнього контролю на підприємствах, в тому числі пов'язані з базовими його засадами (правилами і принципами), завжди привертала увагу науковців і практиків. Деяко менше уваги приділялося конкретному його об'єкту – фінансовим інвестиціям. Однак ряд науковців досліджували і такий напрямок. Значний внесок у розвиток внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями зробили такі вчені, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, С.О. Кочерін, М.В. Кужельний, Я.Д. Крупка, Л.В. Нападовська, В.В. Сопко, В.П. Суйц, Б.Ф. Усач, М.Г. Чумаченко, В.О. Шевчук, О.А. Шпіг та ін. **Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Подальших досліджень потребують принципи та елементи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями, оскільки вченими переважно розглядаються базові загальнометодологічні та організаційні питання функціонування цієї важливої системи.

Мета статті полягає у системному розгляді основних принципів та елементів внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями з метою ефективного управління таким видом діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме поняття «внутрішній контроль» на сьогоднішній день вченими розглядається з декількох точок зору.

З однієї точки зору, внутрішній контроль – це діяльність, пов'язана з перевіркою функціонування підприємства з метою виявлення помилок та фактів зловживань під час здійснення інвестування. Вона вказує на шляхи пошуку помилок, причини їх появи і шляхи їх виправлення. В цьому випадку для контр-

олера головне – пошук негативних відхилень від стандартів (норм, правил), діючих на підприємстві, а його робота має на меті виявлення зловживань і помилок у зазначених сумах і відображених в документах господарських операцій [1, с. 79].

Прихильники другої точки зору вважають, що внутрішній контроль повинен трактуватись як «система заходів, організованих управлінським персоналом підприємства з метою найбільш ефективного виконання персоналом своїх обов'язків при виконанні господарських операцій» [2, с. 83]. Контролер повинен визначити порушення основних принципів управління і запропонувати шляхи покращення діяльності системи. Ціна такого контролю досить висока, і результат буде відчутний лише в майбутньому, причому його досить важко виміряти економічними показниками. Основна мета такого контролю може бути визначена як захист інтересів власників, інвесторів та інших агентів бізнесу шляхом забезпечення надійності в діяльності підприємства.

Дані два підходи на практиці застосовуються найчастіше, але інші науковці також розглядали контроль як принцип або як метод і форму, або як вид діяльності. Деякі більшу кількість підходів виділяють М.В. Мельник, А.С. Пантелєєв, А.Л. Звєздін, тобто як: засіб, фактор, форму, елемент, функцію, вид діяльності, систему, зворотній зв'язок, умову, регулятор, гарант, явище, інститут, метод, атрибут та ін. [3, с. 45]. Багатогранність підходів до визначення сутності внутрішнього контролю вони вбачають не в спробі дати йому універсальне трактування, а в результаті підходу до даного питання з точки зору інтересів представників різних наукових напрямків: філософії, теорії управління, політики, права, кібернетики. Про неузгодженість думок вчених щодо підходу до поняття «внутрішній контроль» наголошує й Б.І. Валугев: «Деякі вчені об'єднують внутрішній контроль з економічним аналізом, інші – з обліком, треті – не включають його до складу функцій управління взагалі [4, с. 99]. В ряді праць внутрішній контроль розглядається як відокремлена функція управління» [5, с. 4].

Основою при організації будь-якої системи є принципи, які забезпечують ефективність її функціонування. При організації системи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями найбільш доцільним вважаємо виділення таких принципів:

1. Принцип відповідальності – передбачає, встановлення відповідальності за виконання певних функцій. Визначення чітких її рамок та безпосереднє закріплення за конкретною особою.

2. Принцип розподілу обов'язків передбачає: перед працівниками їх обов'язки розподіляються таким чином, щоб за однією людиною не були закріплені одночасно наступні функції:

- оформлення відповідної документації;
- реєстрація операцій з фінансовими інвестиціями;
- здійснення інвентаризації даних об'єктів.

У протилежному випадку можливими є випадки зловживань, які стануть на перешкоді ефективності даної системи.

3. Принцип безперервності пояснює те, що безперервне

функціонування системи внутрішнього контролю дозволить попереджувати виникнення відхилень та своєчасно їх виявляти, що забезпечить достовірне відображення операцій з фінансовими інвестиціями на рахунках бухгалтерського обліку.

4. Принцип своєчасного повідомлення про відхилення передбачає, що оперативне отримання інформації про виявлені порушення дозволить уникнути негативних наслідків. Так, наприклад, невиявлення незаповнених або неправильно заповнених реквізитів векселя на стадії його виписування призведе до його недійсності, що обумовить недостовірне відображення операції видачі векселя в бухгалтерському обліку.

5. Принцип системності передбачає, що контроль необхідно розглядати в єдності з іншими елементами в єдиному контурі процесу управління. При вирішенні задач, пов'язаних з контролем, повинні створюватись належні умови для тісної взаємодії працівників різних функціональних напрямів.

6. Принцип дозволу та погодження передбачає те, що на підприємстві повинен бути забезпечений дозвіл та погодження всіх операцій з фінансовими інвестиціями відповідними посадовими особами в межах їх повноважень. Без наявності формально встановлених процедур санкціонування неможливо вважати систему внутрішнього контролю підприємства ефективною.

Дотримання вищезазначених принципів при побудові системи внутрішнього контролю в частині операцій з фінансовими інвестиціями забезпечить ефективність її функціонування, оперативність отримання інформації, виявлення порушень та помилок, а також забезпечить прийняття вчасних ефективних управлінських рішень, щодо подальших дій. Крім того, створення на підприємстві ефективної системи внутрішнього контролю дозволяє знизити витрати при проведенні зовнішнього контролю.

Функціонування внутрішнього контролю як системи передбачає також наявність певної сукупності елементів, які перебувають між собою у тісному взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного (рис. 1). Це потрібно для того, щоб під час проведення контролю він надавав найбільш точні та правдиві дані.

При організації внутрішнього контролю на підприємстві керівництво повинно особливо зосередити свою увагу на його документальному забезпеченні.

На сьогодні внутрішній контроль інвестиційної діяльності не регламентується жодними законодавчо закріпленими документами, тому управлінський

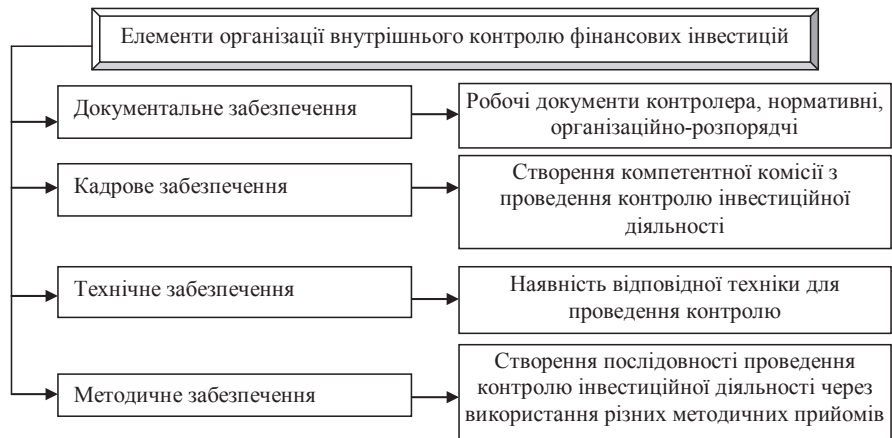

Рис. 1. Елементи організації внутрішнього контролю фінансових інвестицій

персонал підприємства повинен самостійно розробити документи, але здебільшого процес контролю документується самою контрольною комісією. Вони розробляють робочі документи для полегшення здійснення даної перевірки, а також для надання підтвердження про проведення перевірки. Крім того, документальне забезпечення організації внутрішнього контролю передбачає визначення переліку нормативних документів, які гарантують законність перевірки, та організаційно-розпорядчих документів, розроблених керівництвом підприємства, які містять рекомендації та правила проведення внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями.

Не меншої уваги при організації внутрішнього контролю потребує кадрове забезпечення. В його основі лежить поділ контрольних обов'язків між окремими службами і менеджерами. Головним учасником організації внутрішнього контролю є керівник, адже саме він створює комісію з контролю фінансових інвестицій та затверджує всі запропоновані менеджером підприємства пропозиції. При створенні комісії керівнику потрібно дізнатися, чи є на підприємстві працівники, які мають досвід щодо проведення контролю саме інвестиційної діяльності (в частині здійснення фінансових інвестицій), що має свою специфіку, яка відрізняє його від проведення контролю інших об'єктів. Адже особам, на яких буде покладено виконання контрольних обов'язків, необхідно чітко знати критерії визнання фінансових інвестицій, їх види (особливо щодо визнання наявності контролю над об'єктом інвестування), особливості документального оформлення їх надходження, порядок нарахування та оподаткування дивідендів. Тому на керівника підприємства покладено завдання створити таку комісію для проведення контролю, в результатах діяльності якої не було б сумнівів.

Отже, кадрове забезпечення є одним із важливих питань, адже саме від нього залежить ефективність контролю та достовірність отриманих даних в результаті його проведення не тільки в частині фінансових інвестицій, а й в розрізі взаємопов'язаних активів та капіталу на підприємстві.

Що ж до технічного забезпечення внутрішнього контролю на підприємстві, то воно повинно відповідати таким стандартам, які можуть забезпечити його ефективне функціонування. Воно не є однією із головних ланок в організації внутрішнього контролю на підприємстві, але без нормального його налагодження вся впроваджена система не буде відповідати тим нормам, які потрібні для проведення контролю операцій, що здійснюються на підприємстві. Технічне забезпечення здійснення контролю фінансових інвестицій не потребує додаткових технологій (наявність комп'ютерів, калькуляторів, принтерів). Адже якщо на підприємстві облік ведеться вручну, то і перевірка буде зводитися до перевірки паперових носіїв інформації. Якщо ж облік ведеться за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, то і сам контроль буде полягати у перевірці не тільки паперових носіїв, але й електронних. При цьому на перший план виходить вже не технічне забезпечення, а програмне, яке включає сукупність алгоритмів, спеціальних програм, призначених для обробки даних щодо інвестицій. Це дає змогу під час контролю працювати лише з такою інформацією, яка стосується інвестиційної діяльності.

Методичне забезпечення передбачає розробку таких етапів проведення, які б включали перевірку не тільки вкладеного капіталу досліджуваного підприємства до інших суб'єктів господарювання, а й вкладених коштів

в дане підприємство та ефективність їх використання. Вважаємо, що слід розробити такі методи проведення контролю, які б надавали інвестору впевненість у тому, що його капітал використовується за призначенням та забезпечує отримання прибутку.

До окремих елементів системи внутрішнього контролю відносять політику, процедури та інші дії щодо забезпечення можливості виявлення або попередження і виправлення похибок в обліковій документації, а також в загальному процесі управління економічним суб'єктом з метою досягнення його стратегічних цілей. Таким чином, сучасна система внутрішнього контролю підприємства становить певну систему забезпечень, політику і процедури (засоби контролю), прийняті системою управління даним підприємством для досягнення цілей процесу управління, що передбачають дотримання впорядкованого і ефективного ведення фінансово-господарської діяльності, включаючи суворе дотримання політики управління, виявлення та виправлення похибок у звітності та прийнятті рішень [6, с. 67].

Висновки. Ефективна робота суб'єктів господарювання в сучасних умовах багато в чому залежить від правильно організованої системи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями та сформованої методики його проведення. Організація внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями є надскладною формою організації контролю на підприємстві, оскільки, як правило, вимагає значних як грошових, так і трудових витрат. Тому вона в основному застосовується на середніх та великих підприємствах, які мають досить складну організаційну структуру, мають у своєму складі філіали й дочірні компанії та за рахунок отримання прибутків можуть собі дозволити належним чином організовану службу внутрішнього контролю. Крім того, керівнику підприємства необхідно забезпечити ефективне, безперервне та дієве функціонування системи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інвестиціями, а для цього йому доцільно буде здійснити наступні дії: встановити юридичну відповідальність суб'єктів контролю за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків; забезпечити збереженість активів, проведення їх інвентаризації; забезпечити формальний дозвіл на здійснення господарських операцій відповідальними особами в межах їх повноважень. Все це, на нашу думку, дозволить запровадити належну систему внутрішнього контролю на підприємстві, яка буде відповідати всім вимогам законодавства та задовольняти потреби керівництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Давидович І.Є. Контролінг інвестиційних проектів / І.Є. Давидович // Вісник ЖІТІ. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – С. 77–91.
2. Лубенець І. Контроль діяльності інститутів спільного інвестування в Україні та за кордоном / І. Лубенець // Господарське право. – 2009. – № 11. – С. 82–85.
3. Мельник М.В. Ревізія і контроль : [учеб. посіб.] / М.В. Мельник, А.С. Пантелеєв, А.Л. Звездин ; под ред. проф. М.В. Мельник. – М. : ІД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 520 с.
4. Валуєв Б.І. Теоретичні основи бухгалтерського обліку : [навч. посіб.] / За ред. Б.І. Валуєва. – К. : Знання Пресс, 2002. – 214 с.
5. Амеліна О.В. Облік та контроль операцій з векселями в системі управління фінансовими ресурсами комерційних банків : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)» / О.В. Амеліна. – Київ, 2008. – 19 с.
6. Шевчук Д.А. Организация и финансирование инвестиций : [учеб. посіб.] / Д.А. Шевчук. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 272 с.